

Jaak Jõerüüt
Esko Ollila

EESTI JA SOOME EUROOPA LIIDUS

SOOVITUSED

Jõerüüt, Jaak. Ollila, Esko.
Eesti ja Soome Euroopa Liidus. Soovitused

ISBN 9985-9364-2-6

Trükk: Riigi Teataja Kirjastuse trükikoda

Tallinn 2003

SISSEJUHATUS

2004. aastal, kui Eesti saab Euroopa Liidu liikmeks, algab Soome ja Eesti suhetes uus ajajärk. Mõlemad riigid kuuluvad siis võrdsetena riikide ühendusse, mis pakub võimalusi arendada oma riiki ja ühiskonda paremini, kui suudaks keegi üksinda.

Kuigi kodanikuühiskonna tasemel Eesti EL liikmeks saamine radikaalset muudatust Eesti ja Soome suhetes ei tähenda, on siiski selge, et koostöö kahe maa ja eriti valitsuste vahel laieneb ja tiheneb. Sellest enesestmõistetavast tõsiasiast lähtudes leppisidki peaministrid Paavo Lipponen ja Siim Kallas 2002. aasta sügisel kokku, et tuleks teha katse kaardistada ühist tulevikku. Tulevikuraportit koostama määratud pangadirektor Esko Ollila Soomest ja suursaadik Jaak Jõerüüt Eestist töötasid kuue kuu jooksul läbi hulga materjali ja kohtusid paljude inimestega. Abilisteks olid vastavalt Vesa Vasara Soome Välisministeeriumist ja Avo Suurthal Eesti Välisministeeriumist, kelle panus raporti valmimisel oli väga suur.

Esialgne kava koondada kõik mõtted ja soovitusel ühiste kaante vahele, kirjutada üks ühine tekst, asendus töö käigus loomulikult teel raporti vormiga, kus ühiselt on sõnastatud vaid kõige olulisem osa, käesolev. See sisaldab konkreetseid, ühiseid soovitusi, mis on enamjaolt suunatud kahe riigi valitsusele korraga.

Raporti pikem selgitav tekst mõlemalt raportöörilt esitatakse eraldi. Neis kahes taustatekstis ei ole taotletud ühildumist. Taustatekstit lähenevad samale asjale natuke eri aspektist, aga seejuures teineteist täiendades. Kiirustavale lugejale selguvad raporti kesksed tulemused ka tutvumisel üksnes kokkuvõtliku soovitusel osaga. Meie arvates peitub kummagi poole tekstide sisu, stiili, ülesehituse ja mahu erinevustel kasulik lisasõnum. Eestil ja Soomel on ühisjooni ja ühiseid huvisid. Kuid riigid ja rahvad ei ole kunagi kloonid. Erinevused rikastavad ja kaunistavad mõlemat.

Autorid on usaldanud vastastikku partneri hinnangute pädevust, kui ühel või teisel pool on süvenenud mõnesse teemasse rohkem. Taustatekstit sisaldavad erinevusi, kuid moodustavad üheskoos ühise platvormi, millelt kujunesid järgnevalt esitatud soovitusel. Need on küpsenud dialoogi ja pingsa arutelu tulemusena.

Mida rohkem materjali läbi töötati, seda selgemaks sai, et Eesti ja Soome valitsustel ei ole selles mõttes kerge soovitada tulevikukoostööks midagi uut ja enneolematut, et Euroopa Liidu ühisest liikmelisusest tuleneva olukorraga kohanemiseks on tehtud ettevalmistusi juba aastaid. Usume siiski, et meil õnnestus fikseerida selliseid poliitika, ühiskonnaelu ja majanduse valdkondi, kus on vajalikud just Soome ja Eesti valitsustel ühised jõupingutused. Uus ajajärk algab sümbolise pidulikkuse ent sisulise argise jätkuvuse tähe all, see ei saabu ootamatult.

Samas on kogu rahvusvaheliste suhete süsteem keerulises faasis. Tänapäev, mitmes mõttes dramaatiline maailm ei jäta puudutamata midagi ega kedagi, sealhulgas ka Euroopa Liidu tulevikku ja liikmesriikide osa selles tulevikupildis. Selle suure määratuse sees on täiesti selge vaid üks: kellegi ei õnnestu kõrvaltvaatajaks jääda. Koostöö, igas mõttes, on tuleviku märksõna.

Kasvanud määratus tähendab ka seda, et ehkki kasutuskõlblikke jalgrattaid on maailma praktikas palju leiutatud, võib liigne harjunud mallide külge klammerdumine jätta klammerdujad olulistest uutest arengutest kõrvale. Seda tuleb arvestada ka käesoleva raporti kontekstis.

*

Nagu järgnevast nähtub, on raportöörid ühiselt esitanud poolsada ettepanekut. Mõned neist, eriti esimeses osas, on kõige üldisemad. Kuid nende järgimine on lahutamatus seoses konkreetsetel projektide ja tegudega. Detailsust leidub rohkem keskkonnale ja inimestel vabale liikumisele pühendatud osades. Selline esitus koos osade järjekorraga viitab selgelt raportööride rõhuasetusele.

Esiteks on globaalne tõsiasi, et keskkonna ja eriti elusa looduse olukord maailmas on ärevust tekitav. Ka lokaalselt, kogu Läänemere alal, või kodusele Soome lahele mõeldes, on võimalus ja

vajadus astuda otsustavaid samme piire ületavate keskkonnaprobleemide lahendamiseks ja keskkonnakatastroofide vältimiseks.

Teiseks on inimeste vaba liikumine üks Euroopa Liidu olulisemaid põhimõtteid ning saavutusi. Sageli jäävad suured põhimõtted inimestele tajumatuks. Vaba liikumine, vaba töötamine ja kogu sellega kaasnev problemaatika aga puudutab iga inimest isiklikult ning sellest tuleneb selle teema eriline olulisus.

Majandus areneb demokraatlikes riikides omasoodu ja siin on valitsustel teistsugune roll kui mõnel teisel elualal. Raportöörid on juhtinud tähelepanu peamiselt olulistele suurprojektidele ning masstaapsetele trendidele, mida tuleb tingimata arvestada.

Kultuuri, teaduse ja hariduse valdkond kannab endas kõige olulisemaid püsiväärtusi ja on olemuselt tunduvalt rahvuslikum kui näiteks keskkonna või majanduse temaatika. Aga ka selles vallas on võimalikud kahepoolsed ja mitmepoolsed projektid.

Kõigi soovitude kohal ja ümber aga hõljub üks sõna, üks mõiste, mille poole mistahes vormis koostegutsemine alati peaks püüdlema: sünergia.

Oluline on mainida veel üht taustategurit. Sajandi lõpu viimased kümme aastat ja uue aastatuhande algus sisaldasid endas väga suuri muutusi Eesti elus. Ka Soome, ehkki stabiilsem riik, ületas sel perioodil mõne põhimõttelise lävepaku. Kui nüüd vaagime konkreetseid koostööprojekte ja nendime täiesti uue poliitilise seisundi saabumist, siis peame mõtlema ka sellele, et lisaks välistele teguritele peitub osa pidureid inimestes endis. Hoiakute ja suhtumiste muutmist nõuab too uus ajajärk kindlasti. Ning seda mõlemal pool Soome lahte. Siis õnnestuvad ka ühisprojektid ja sünnib vastastikku kasulik sünergia.

POLIITILINE JA AMETIALANE KOOSTÖÖ

Euroopa Liidus suunab maade koostööd Eesti ja Soome huvide kaitsmine. Maade omavahelistes suhetes süvenevad vastastikused kontaktid kõikidel tasanditel. Ametnikkonnad võrgustuvad. Nii lepingupõhine kui ka mitteametlik koostöö tiheneb. Selle abil suudab Eesti oma EL-liikmelisuse algusest peale ära kasutada restruktureerimiseks vajalikud Euroopa Liidu ressursid. Riikide, pealinnade ja regioonide koostöö tiheneb.

1. Uues olukorras ja elutempo kiirenedes korraldatakse valitsusjuhtide ja ministrite regulaarseid konsultatsioone, kusjuures formaalsused ja protokoll on viidud miinimumini.

2. Arendatakse pidevat mõttevahetust mõlema maa jaoks kesksetes Euroopa Liidu poliitika valdkondades.

3. Mõlema riigi ministriumid vahetavad ametnikke, kes töötaksid pariteetsetel alustel teise riigi partnerametkonnas mingi perioodi.

4. Raportöörid peavad Euroopa Liidu struktuuripoliitikas tähtsaks Soome ja Eesti kõrge taseme poliitilist koordineerimist eesmärgiga saavutada mõlema maa jaoks parimad tulemused.

5. Euroopa Liidu struktuurifondide vahendite kasutamisel arvestatakse Soome kogemustega. Peetakse silmas kõigi tasemete ametnike kogemuste vahetamise vajadust. Erilist tähelepanu pööratakse töösajale, et selle ala spetsialistid on asendamatud. On tähtis tagada programmi INTERREG Eesti-poolne kaasfinantseerimine.

KESKKOND

Mõlema maa keskkonnapoliitikas on kesksel kohal jätkusuutliku arengu põhimõtted. Eesmärgiks on tunduvate edusammude saavutamine nii Soome lahe kui ka kogu Läänemere kaitsmisel, naftareostuse tõrjel, atmosfäärikaitse ja keskkonnamõtjude hindamisel. Vajaliku lepingutesüsteemi loomiseks tegutsevad mõlemad maad aktiivselt rahvusvahelistel foorumitel. Üheks peamiseks eesmärgiks on seejuures võimalikult hõlmava Soome lahe programmi loomine.

1. Soome ja Eesti keskkonnatalitused peavad oma koostöös prioriteetseteks Euroopa Liidu poolt 1998. aastal alustatud tööd jätkusuutliku arengu alal ja Euroopa Liidu kuuendat keskkonnaprogrammi.

2. Bilateraalsed lepingud ja keskkonnakaitse koostöörühma allrühmade roll hinnatakse ümber ja asendatakse vajadusel kontaktisikutega, kelle ülesandeks jääb ka Euroopa Liidu direktiive puudutav infovahetus.

3. Soome ja Eesti taotleavad Euroopa Liidus, Rahvusvahelises Merendusorganisatsioonis (IMO), HELCOMis ja Läänemeremaade Nõukogus kogu Läänemere või siis vähemalt Soome lahe tunnustamist eriti tundlikuks merealaks (PSSA).

4. Rahvusvahelise koostöö kaudu tuleks kiiresti saavutada, et rahvusvaheline õigus ei lubaks Läänemeres liigelda ühekordse kerega (*single hull*) ja talvistesse jääoludesse sobimatutel naftatankeritel.

5. Naftareostuse tõrjevahendite lisamisele suunatud abi ja koostöö peavad jätkuma ka pärast Eesti liitumist Euroopa Liiduga. Ühiste jõupingutustega tuleb saavutada seda, et Soome lahel teostatavad naftatõrjeprojektid arvatakse Põhjamõõtme keskkonnafondi projektide hulka.

6. Valmistatakse ette naftareostuse avastamise ja tõrje vahendite ühiskasutamine, kaardistatakse lisaressursside vajadus. Hangitakse uusi vaatlusvahendeid naftareostuse õhust avastamise võimaluste parandamiseks.

7. Eesti ratifitseerib naftareostuste kompensatsioonifondi 1992.aasta lisaprotokolliga ja hakkab kavandama oma rahvusliku naftareostuse tõrjefondi rajamist. Fond rahastab naftatõrjeseadmete hankimist.

8. Eesti ja Soome valmistavad koostöös ette Soome lahe programmi, mis kujutab endast koostöö prioriteetdokumenti. Euroopa Liidu liikmetena algatavad Soome ja Eesti Soome lahe sadamate keskkonnamõtjude hindamise programmi koostöös Venemaaga.

9. Kyoto kliimaprotokolliga seotud koostööprojektide toetamiseks varutakse Soomes rahaeraldise ka pärast lähiregionide koostöö lõpetamist. Tegevust laiendatakse juhul, kui pilootprojektidest saadavad kogemused osutuvad heaks.

10. Soome ja Eesti ametiisikud tõhustavad tehnilisi ja vajalike lisalepingutega seotud jõupingutusi laevaliikluse juhtimise süsteemi (VTMIS) tähtajaliseks juurutamiseks.

11. Eesti liikmeks olek Euroopa Liidus ei tohi nõrgendada Soome ja Eesti looduskaitsealade koostöö finantseerimist.

12. Eesti ja Soome edendavad looduskaitsealade koostööd Põhjamaade, Venemaa, Läti ja Leeduga.

VABA LIIKUMINE

Üheks Euroopa Liidu põhimõtteliseks nurgakiviks on inimeste vaba liikumine. Eesti ja Soome vahel ületavad inimesed maadevahelist piiri juba praegu üle kuue miljoni korra aastas. Suurem osa neist piiriületajatest on esialgu veel turistid. Tulevikus on aga kummalgi pool piiri üha rohkem neid, kes siirduvad naabermaale tööle või õppima. See vastab mõlema maa huvidele kuid toob kaasa ka probleeme ja väljakutseid. Tööjõu liikumise osas tuleb kohusetundlikult ja täpselt järgida seadusi, määrusi ja lepinguid. Eesmärgiks on ühtlasi kodanike heaolu ja turvalisuse lisamine seaduslikkuse järelevalveorganite, tervishoiu- ja sotsiaalametnike koostöö abil. Politsei, piirivalve ja tolli koostööd tõhustatakse.

1. Soome valitsuse poolt tööjõu vabale liikumisele kehtestatud kaheaastase üleminekuaja jätkamiseks ei ole piisavalt pädevaid põhjendusi.

2. Maade vahel liikuvate inimeste teadmisi liikumise mõjudest töölepingutingimustele ja sotsiaalsetele garantiidele lisatakse infokampaaniatega mõlemal maal. Töötajaid teavitatakse tööturu reeglitest ja sellesse tegevusse kaasatakse kõik tööturu osapooled.

3. Eesti ja Soome ametivõimud loovad püsiva süsteemi teabe ja kogemuste vahetamiseks tööjõu- ja sotsiaalsete garantiidega seonduvates küsimustes. Ametiisikud vahetavad informatsiooni tööjõu liikumise ja võimalike tööturu häireid tekitavate tegurite kohta.

4. Soome ja Eesti alustavad koostööd töökaitsereeglite kontrolli järgimiseks. Samuti tehakse koostööd Euroopa Liidu vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastaste tegevuskavade raames.

5. Tallinna ja Soome pealinnaregiooni omavalitsuste vahel kutsutakse ellu Euroopa Töö-
vahendussüsteemi regionaalne partnerlus
(EURES –partnerlus).

6. HIV-epideemia kontrolli alla saamiseks võetakse Eestis ja Soomes eelarvamustevabalt kasutusele uusi tegevusvorme, seda ka prostituutide ja uimastikasutajate allkultuurides.

7. FINESTO tulemuslikuks tegevuseks eraldatakse piisavalt ressursse.

8. Eesti saadab politseisidemehe Soome. Soome omakorda paneb ametisse põhikohaga koordinaatori politseikoostööks Balti riikidega ja Loode-Venemaaga.

9. Otsitakse võimalusi kaasata Eesti asjatundja Helsingisse rajatava Euroopa Liidu piirivalve riskianalüüsikeskuse töösse.

10. Soome ja Eesti püüdleavad selle poole, et Euroopa Liidu pikenev piir Venemaaga funktsioneeriks kõikjal ühesuguselt, efektiivselt ja Schengeni määrusi järgivalt. Soome, Eesti ja Venemaa politsei, tolli ja piirivalve koostööd tõhustatakse.

11. Eesti ja Soome vahelise laevaliikluse turvalisuse parandamiseks ja terrorismi tõrjumiseks algatatakse ühine projekt.

12. Politsei, tolli, piirivalve ja laevandusametnike koostööd tõhustatakse nii, et piiriületamine toimuks praegusest oluliselt kiiremini.

13. Seoses Eesti EL-liikmelisusega tolliprotseduuridest vabanev mõlema maa vastav personal suunatakse tegelema kuritegevuse tõrje, riskianalüüsi ja infovahetusega.

14. Hoogustatakse koostööd maksupettuste avastamise, aktsiisikaupade salakaubanduse tõkestamise ning intellektuaalse omandi kaitse valdkondades.

KULTUUR, HARIDUS JA TEADUS

Geograafiline lähedus, keelesugulus ja ühine väärtussüsteem loovad koostööle tugeva aluse. Naabermaa keele, kultuuri, ajaloo ja tänapäeva tundmist lisatakse. Teadusalase koostöö abil kujundatakse Soomest ja Eestist ühiskonnad, kus materiaalseid väärtusi loovad teadmised ja oskused on lahutamatu osa kultuurist.

1. Kantakse hoolt selle eest, et mõlema maa õppematerjalides oleks piisavalt teavet naabermaa ajaloost ja kaasajast.

2. Soome rajab Helsingi ülikooli juurde eesti keele ja Eesti Tartu Ülikooli juurde soome keele professori.

3. Eesti keele õpetamist Soome koolides tõhustatakse sel teel, et Soome kõrgkoolides sobiva üldtevalmistuse saanud eesti immigrantidest koolitatakse kiirkorras eesti keele õpetajaid koolidele ja ka vaba haridustöö tarvis. Soome keele efektiivsemaks õpetamiseks Eestis antakse eestlastest soome keele õpetajatele võimalus viibida Soomes ning süvendada oma teadmisi soome keele ja kultuuri alal.

4. Senisest rohkem tehakse uurimis- ja arendustöölalast koostööd kõrgkoolide ja uurimisinstituutide ning teadus- ja tehnoloogiaparkide vahel eesmärgiga

- tõsta teadustöötajate väljaõppetaset ning ratsionaliseerida laboratooriumide ja muu sisseseade hankimist ja kasutust;

- lisada üliõpilaste ja uurijate vahetust;

- edendada kõrgtehnoloogial rajanevat ettevõtlust.

5. Tagatakse soomlaste õppimisvõimalused Eestis ja eestlaste õppimisvõimalused Soomes. Eesti kutseõpetuse reformi käigus püütakse koos Soomega saavutada sünergilist efekti. Näiteks hõlbustatakse eestlaste osalemist professionaalsete tsiviillendurite koolitusel Soomes.

MAJANDUS

Eesti majanduskasv on kandidaatmaade üks kõrgemaid. Soome firmad on teinud ulatuslikke investeeringuid Eestisse. Riikide otsesest tuge ettevõtlus ei vaja. Reisijate- ja kaubaveo tingimuste parandamises on see-eest veel küllalt arenguruumi. Energeetikaalase koostöö eesmärgiks on tagada energia kättesaadavus, energia konkurentsivõimeline hind ja rahvusvaheliste kohustuste täitmine.

1. Jätkatakse tööd põhja - lõunasuunalise raudtee (Tallinn-Berliin) ja sellega eeldatavalt seotud Helsingi-Tallinna rongipraamiühenduse projektiga. Oma koostöös Euroopa Liidu raames tutvustavad mõlemad maad seda projekti arvestatava liiklemisalternatiivina.

2. Erilist tähelepanu pööratakse Via Baltica haldusprobleemide lahendamisele ja kasutusviiside harmoniseerimisele. On tähtis, et tee teine investeerimisprogramm viiakse ellu. Euroopa Liidu laienemine aastal 2004 lisab märkimisväärselt projekti rahastamisvõimalusi Euroopa Liidu struktuuri - ja ühtekuuluvusfondide kaudu.

3. Eesti ja Soome ametiisikute, firmade ja finantseerijate vahelist koostööd energeetikaküsimustes peetakse erakordselt tähtsaks. Mõlema maa ametivõimud soodustavad Eesti ja Soome vahelise elektri kaabli kiiret valmimist.

4. Põhjamaade investeerimispanka (NIB) tegevust Eestis ja mujal Baltimaades peetakse eriti oluliseks. Maade valitsused jätkavad oma püüdlusi selles suunas, et Eesti, Läti ja Leedu saaksid NIBi liikmeteks.

5. Uute kõrgetehnoloogiaettevõtete ja nende poolt pakutavate uute töökohtade loomisel peetakse tähtsaks ettevõtete tegevuse algstaadiumi rahastamist, milles nähakse maadevahelist loomulikku koostööobjekti. Koostöö peab toimuma laial rindel. On vajalik, et lisaks riigivõimule kaasatakse sellesse kõrgkoolid, avalikud institutsioonid, näiteks Strateegiliste Algatuste Keskus (SAK), Tehnoloogia Arendamiskeskus (TEKES), Soome Tööstusfinantseering (Tesi), Eesti Tehnoloogiaagentuur (Estag), Soome Iseseisvuse Juubelifond (Sitra) ja eraettevõtted. Ühiseid põnistusi "Eesti Sitra" loomiseks tõhustatakse.

6. Arendatakse koostööd Eesti võimalikult kiireks ja sujuvaks liitumiseks EMU-ga. Euro kasutuselevõtt Eestis tugevdab maadevahelisi majandussidemeid ja hõlbustab kaubavahetust.

7. Soome ja Eesti ametiisikud loovad jäälõhkujatele ühtse tegevusmudeli ja uurivad võimalusi, kuidas koostöös senisest soodsamalt jäälõhkumisteenuseid toota.

*

Argiselt, jäälõhkujate ühistegevuse rõhutamisega lõpeb soovitude rida. Kuid seda võib ka sümboolsemalt tõlgendada. Meeldetuletusena, et see, mis aktuaalne Euroopa Liidu ühes piirkonnas, Läänemeres, ei ole probleem näiteks Vahemere maadele. Viitena meie eripäradele ja Euroopa dimensioonidele.

Eesti, Läti, Leedu ja Poola astumisega Euroopa Liitu kasvab Läänemere piirkonna tähtsus oluliselt. Läänemeri tõuseb Euroopa Liidu kontekstis Vahemere kõrvale. Eesti ja Soome roll on siin keskne, sest selle Euroopa ala tundmine, regiooni ajalooline mälu on olulisel määral ka meie käes. Eesti astumisega Euroopa Liitu toimub Eesti-Soome suhetes unikaalne ajalooline pööre. Eesti saab tagasi oma vana koha Euroopa ühistes struktuurides. Lisaks Eesti-Soome kahepoolsetele suhetele puudutavad muudatused ka kõiki teisi regiooni riikide koostöövorme.